

SZYMON SIKORSKI

University of Agriculture in Krakow,
Poland

ORCID iD: orcid.org/0009-0009-4178-9582

ALEKSANDER SIKORSKI

Military University of Technology
in Warsaw, Poland

ORCID iD: orcid.org/0009-0002-1978-8937

**GORĄCA JESIEŃ '23 – CZY
GEN. ROBERT SPALDING MA RACJĘ?
ANALIZA KLUCZOWYCH WYDARZEŃ
POLITYCZNYCH WPŁYWAJĄCYCH NA
GLOBALNE BEZPIECZEŃSTWO**

**THE HOT AUTUMN OF '23 – CAN
GEN. ROBERT SPALDING BE RIGHT?
ANALYSIS OF KEY POLITICAL EVENTS
AFFECTING GLOBAL SECURITY**

ABSTRACT

This study aims to analyze global economic, social and political events affecting global security and their impact on the situation in Europe and Poland. The authors also referred to the analyzes presented by Robert Spalding, a retired brigadier general of the United States Air Force, who is an expert on US-China relations, economic and national security, and the principles of military balance in the Asia-Pacific region, as well as the author of publications in this field. The source material of the study also includes information taken from articles and press reports published on the Internet, as well as studies of economic and political institutions. The choice of such an information channel is supported by the fact that the mobile Internet is currently the strongest area of influence, as it is used by 4.6 billion people, and in Poland in 2020, over 90% of young people used it. For this purpose, an extensive screening search of resources was carried out, focusing on content/publications containing at least one of the 6 defined keywords. The analysis showed China's great involvement in the process of weakening the US potential, not only in the military field (many theaters of war), but also in the economic field, including moving away from USD in transactions for hydrocarbons and weapons. This, in turn, translates into the economic and political situation, but also security in other regions of the world.

STRESZCZENIE

Opracowanie niniejsze ma na celu analizę globalnych wydarzeń gospodarczych, społecznych i politycznych wpływających na globalne bezpieczeństwo oraz ich oddziaływanie na sytuację w Europie i w Polsce. Autorzy odnieśli się w nim także do opinii zaprezentowanych przez Roberta Spaldinga emerytowanego generała brygady Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych, będącego znawcą relacji amerykańsko-chińskich, bezpieczeństwa gospodarczego i narodowego oraz zasad równowagi militarnej w regionie Azji i Pacyfiku, a także autora publikacji z tego zakresu. Materiał źródłowy opracowania stanowią także informacje zaczerpnięte z publikowanych w Internecie artykułów i doniesień prasowych oraz opracowań instytucji gospodarczych i politycznych. Za wyborem takiego kanału informacji, przemawia fakt, że Internet mobilny stanowi obecnie najsilniejszą przestrzeń oddziaływania, gdyż wykorzystuje go 4,6 mld ludzi, zaś w Polsce w 2020 r. korzystało z niego ponad 90% ludzi młodych. W tym celu przeprowadzono obszerne, przesiewowe przeszukanie zasobów koncentrując się na treściach/publikacjach zawierających przynajmniej jedno spośród 6 zdefiniowanych słów kluczowych (keywords). Analiza wykazała duże zaangażowanie Chin

w proces osłabiania potencjału USA, nie tylko na polu militarnym (wiele teatrów działań wojennych), lecz i ekonomicznym podejmowanym w aspekcie odejścia od USD w transakcjach za węglowodory, czy broń. To z kolei przekłada się na sytuację gospodarczą, polityczną, ale i bezpieczeństwo w innych regionach świata.

Jako wniosek należy wskazać, że obecne działania zainicjowano dużo wcześniej, lecz ich symptomy były konsekwentnie lekceważone.

KEYWORDS: *war without rules, proxy war, global security, China's economic potential, Middle East, BRICS*

SŁOWA KLUCZE: *wojna bez zasad, wojna zastępcza, globalne bezpieczeństwo, potencjał gospodarczy Chin, Bliski Wschód, BRICS.*

Przygotowując się do XV Międzynarodowej Konferencji Naukowej Wielowymiarowość bezpieczeństwa w społeczeństwie cyfrowym oraz nawiązując do XXXII Forum Ekonomicznego w Karpaczu, a szczególnie do panelu *Wojna bez zasad. Chiński plan dominacji nad światem*, w którym uczestniczył gen. armii USA Robert Spalding a także odwołując się do cyklu analiz publikowanych na stronie internetowej Forum Ekonomicznego, warto z szerszej perspektywy spojrzeć na jesień 2023 r., gorącej od wydarzeń politycznych. Kanwą do dyskusji była książka generała pt. *War Without Rules: China's Playbook for Global Domination*, stąd jego wypowiedzi odnosiły się do chińskich realiów prowadzenia wojny, którą można nazwać permanentną. W przeciwieństwie do europejskiego sposobu pojmowania stanu pokoju i wojny, Chiny wszelkie działania definiują jako dążenie do zdobycia i utrzymania władzy. Służą temu zarówno środki militarne, gospodarcze, polityczne, jak i kulturalne. Dlatego, jak zauważył generał, koegzystencja z ChRL jest tak trudna, gdyż *de facto* jest to wojna bez zasad. Przy czym warto wskazać, że obecny wzrost militarnego znaczenia Chin był możliwy na skutek błędów popełnianych przez kolejne amerykańskie administracje. Wyprowadzanie strategicznie ważnych technologii z USA, w tym wejście Pekinu w kooperację z zakresu amerykańskiej cywilnej technologii nuklearnej, ale także niedostatecznie nadzorowane funkcjonowanie na amerykańskich uczelniach instytucji quasi-kulturalnych stanowiących przykrywkę działań wywiadowczych – to tylko kilka przykładów, o których już w 2019 r. pisał gen. Spalding. Niniejsza analiza stanowi próbę

prześledzenia kluczowych obszarów tej *wojny bez zasad*, tak różnej od klasycznej teorii Carla von Clausewitza, według której konflikt militarny przerywa długi okres pokoju i służy rozwiązywaniu problemów geopolitycznych. Echo tez zawartych w wystąpieniu gen. Spaldinga pobrzmiewa również w analizie przebiegu najnowszego konfliktu zbrojnego na Bliskim Wschodzie, o którym mówi gen. David Petraeus.

Materiał źródłowy do tego opracowania stanowią informacje zaczerpnięte z przestrzeni internetowej, ponieważ takie ujęcie pozwala na uzyskanie aktualnego obrazu świata. Przeszukując zasoby dostępne w sieci nałożono także ograniczenia czasowe dla wykorzystywanych źródeł, przyjmując, że nie powinny być starsze niż początek 2023 r. W kilku wyjątkach odwołano się do starszych materiałów, zawierających opis zainicjowanych wówczas zjawisk, które w obliczu aktualnych wydarzeń politycznych ukazały szereg skutków polityczno-gospodarczo-społecznych. Przy czym horyzont czasowy nie dotyczy pozycji podstawowych. Za datę krańcową kwerendy przyjęto 22 listopada i przypadającą wówczas w Chinach wizytę ministrów spraw zagranicznych krajów arabskich i islamskich, mającą miejsce tydzień po spotkaniu przywódców USA i ChRL, które utwardziło dotychczasową linię Waszyngtonu (16 listopada 2023 r.). Przyjęte podejście metodyczne ma na celu zapewnienie reprezentatywności pozyskanych źródeł informacji, a tym samym obiektywizację sformułowanych wniosków. Ponadto, za takim wyborem źródeł informacji przemawia także fakt, że wielu ludziom do poznania świata wystarcza wirtualna rzeczywistość. Według raportu NASK *Nastolatki 3.0 w 2020 r. młodzież najczęściej łączyła się z Internetem za pomocą urządzeń mobilnych (92,1%)* (PAP/jd, 2021). Ta łatwość dostępu do wiedzy/wiadomości wynika także z faktu, że według danych za 2023 r. opracowanych przez GSM Association, ze smartfonu korzysta ok. 55% populacji ludzi – mowa więc o ok. 4,3 mld mieszkańców naszej planety. 4,6 mld osób mieszkających na ziemi korzysta także z Internetu mobilnego – co ciekawe, z możliwości łączności z siecią korzysta jednak ok. 4 mld ludzi (Cyganek, 2023) – o czym 16 października 2023 r. informował portal *komputerswiat.pl*. Pogląd o wpływie mediów na kreowanie i percepcję rzeczywistości, w tym zachowania ludzkie, znalazło odzwierciedlenie w stwierdzeniu, że czynniki kierujące triadą: władza – kapitał – informacja (czyli innymi słowy: polityka – pieniądze – media) często postępują w taki sposób, że ludzie na rynku stają się

irracjonalni (Kołodko, 2023), a także, że odbiorca stał się *maszyną do przeżywania* (Dukaj, 2019). Należy jednocześnie mieć na uwadze, że to właśnie media stały się obecnie jedną z form prowadzenia działań militarnych – tzw. wojny hybrydowej (Aro, 2022). Zasady wykorzystania informacji, jako oręża zawiera tzw. Koncepcja wojny nowej generacji (znana też jako Doktryna Gierasimowa) opublikowana w formie wykładu wygłoszonego w 2013 r., zatem rok przed inwazją na Krym (Фельгенгауэр, 2019). Chcąc uczynić analizę bliższą młodym Czytelnikom w przygotowaniu niniejszej publikacji uczestniczył student na kierunku obronność państwa WAT.

PRZYGOTOWANI DO SKOKU

Analiza wydarzeń historycznych wskazuje, że konflikty zbrojne najczęściej wybuchają na skutek długo narastających i lekceważonych problemów społecznych, których podłoże stanowią czynniki ideologiczne, religijne, lub ekonomiczne. Kluczowe jest tu, jak się wydaje, dookreślenie *lekceważone*, co jest poniekąd zgodne z teorią *szarego nosorożca*, której autorką jest Michael Wucker (Wucker, 2016). Analizując globalne uwarunkowania dotyczące szeroko pojmowanego bezpieczeństwa niepokojem napawać mogą kolejne informacje dotyczące spowolnienia gospodarczego w Chinach (obejmującego wzrost bezrobocia, spadek inwestycji zagranicznych, kłopoty sektora budowlanego, planowane zwiększenie deficytu budżetowego). Trwający niemal trzy dekady nieustanny wzrost gospodarczy w tym kraju oparty wpierw na względnie taniej sile roboczej, a następnie napędzany dodatkowo relokacjami do Chin wielu gałęzi przemysłu z krajów Zachodniej Europy przechodzi powoli do przeszłości w obliczu przerwanych w 2021 r. łańcuchów dostaw. Skutkiem zbiegu wielu niekorzystnych czynników Państwo Środka przeszło z fazy dryfu ku recesji gospodarczej. Środki i zasoby zgromadzone w latach prosperity nie służą już dalszemu pomnażaniu kapitału lecz są alokowane na działania ratunkowe, zmierzające do niwelowania skutków recesji. Wstrzymanie nowych bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) alokowanych w ChRL oznacza kłopoty na rynku pracy szczególnie dla młodych ludzi, którzy związali swą przyszłość z wysokimi technologiami. Jak się wydaje sposobem na ponowne ożywienie

gospodarki może okazać się ekspansja polityczna, mająca charakter poszukiwania nowych rynków zbytu, nowych kontraktów, czy też źródeł surowców. Taką rolę zdaje się odgrywać obecnie Afryka z jej zasobami metali ziem rzadkich. Politycznie wprowadzana elektromobilność powoduje nie tylko wysokie koszty ekologiczne związane z wytwarzaniem ogniw, ale również społeczne. Szerzej tematy te zostały już omówione w materiałach *Elektromobilność budzi wątpliwości* (Sikorski, 2023a) oraz *Zmiana, czy lekka korekta zielonego kursu?* (Sikorski, 2023b). Konflikty przybrały na sile po deklaracji prezydenta Francji Emmanuela Macrona o wycofaniu się Francji z aktywnej polityki w Afryce. Jak 19 września 2023 r. informował portal *rp.pl* pod patronatem Kremla powstał wojskowy alians trzech antyfrancuskich państw: Mali, Burkina Faso i Nigru (Łomanowski, 2023). Ten rosyjski patronat przybrał też formę militarną, gdyż do Afryki zostali wysłani wagnerowcy z Jewgienijem Prigożynem, o czym już 4 sierpnia 2023 r. informował portal *gazetaprawna.pl* (Parafianowicz, 2023). Obecnie z *misją gospodarczą* w te rejony udają się przedstawiciele firm chińskich, starając się przekonać, że oto właśnie oni są jedynymi obrońcami rdzennych mieszkańców Kongo, czy innych krajów zasobnych w cenne metale. O skali tego przedsięwzięcia, za Bloombergiem, informował 25 października 2023 r. portal *money.pl* wskazując, że *zaostrza się spór wokół jednego z największych na świecie złóż litu w Demokratycznej Republice Konga. Chińska firma chce przejąć część obszaru, do którego rości sobie prawa Australia. Do gry włączyły się również Stany Zjednoczone, które wspierają Kongo w kwestii wydobywania litu* (PBE, 2023). Jedną z koncepcji prowadzenia wojny zakłada, że najlepiej ją rozpocząć, gdy kraj znajduje się u szczytu potęgi, lub najpóźniej gdy ten szczyt ma właśnie za sobą, bowiem wówczas dysponuje odpowiednimi środkami na prowadzenie kosztownych operacji, zaś społeczeństwo jest głodne sukcesów. Gdy z tej perspektywy spojrzymy na przywołaną powyżej argumentację, łatwiej będzie nam zrozumieć do czego dążą Chiny. 23 października 2023 r. portal *businessinsider.pl* wskazał, że *o całej polityce decyduje obecnie sam Xi Jinping, a dla niego priorytetem jest wydawanie pieniędzy na udział w wyścigu technologii i bezpieczeństwa narodowego ze Stanami Zjednoczonymi* (Lopez, 2023). Ta rywalizacja technologiczno-militarna, do której odnosił się gen. Robert Spalding wskazuje, że realnie należy liczyć się z wystąpieniem konfliktu militarnego na linii Waszyngton–Pekin. Warto jednak wyjść poza

samą debatę i spojrzeć na złożoność działań podejmowanych przez oba bloki NATO z jednej a Rosja i Chiny z drugiej. Jak się wydaje, jednym z zarzewi przyszłego konfliktu może być dążenie do zastąpienia dolara amerykańskiego jako waluty obrachunkowej w globalnych transakcjach inną walutą. Może to będzie juan, lub inna istniejąca waluta, albo też zupełnie nowa jednostka obrachunkowa, na wzór rubli transferowych (obowiązujących w krajach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej w latach 1964–1991), czy późniejszego ECU (obowiązującego w Europejskim Systemie Monetarnym w latach 1979–1998). Należy wskazać, że próby odejścia od USD podejmowane były już w przeszłości. W 1998 r. Kuba ogłosiła rezygnację w międzynarodowych rozliczeniach handlowych z dolara na rzecz euro. W 2000 r. Irak, w 2002 r. podobnie uczyniła Korea Północna. Cztery lata później na euro przeszła Syria (Kozioł, 2013a). Pojawiały się w także głosy o możliwości oparcia takiej waluty na parytecie złota, co stanowić miało nawiązanie do planu Muammara Kaddafiego i projektu *złotego dinara* (Mysaver, 2011), który ostatecznie nie doszedł do skutku. W tym kontekście warto zaznaczyć, że pomimo poszerzenia grupy BRICS, tworzonej do sierpnia 2023 r. przez pięć krajów: Brazylię, Rosję, Indie, Chiny i RPA o nowe kraje: Egipt, Arabię Saudyjską, ZEA, Argentynę, Iran i Etiopię, nie udało się doprowadzić do detronizacji dolara amerykańskiego z pozycji waluty światowej (arb, 2013a). Być może kluczowe znaczenie odegrała w tym działaniu decyzja administracji prezydenta Joe Bidena, która sprawiła, że Indie stały się beneficjentem alternatywnej wobec Chin koncepcji *korytarza Indie-Europa*. Plan ten ma na celu przeniesienie krytycznej części infrastruktury gospodarczej z nieprzewidywalnych i odległych Chin do związanych historycznie z Wielką Brytanią Indii. Rozmawiano o tym na szczycie G20 w Delhi, we wrześniu 2023 r. czyli miesiąc po posiedzeniu BRICS (Kozioł, 2023b). Zaś w 4 listopada 2023 r. portal *biznes.ineria.pl* podał, że według analityków MFW *że jeśli wzrost gospodarczy Delhi utrzyma się na poziomie 8%, w 2035 Indie staną się trzecim, najsilniejszym gospodarczo krajem świata z PKB wartym 10 bln dolarów* (Wysocka, 2023). Być może to tylko przypadek, lecz na tym poziomie interesów trudno dawać wiarę takim przypadkom. Problemem ChRL są nie tylko wyzwania logistyczne, czy energetyczne – co poddano próbie charakterystyki w materiale z 11 stycznia 2022 r. *Analiza gospodarcza: Inflacja – skąd te czarne rekordy?* (Sikorski, 2022c), lecz również

ekonomiczne i społeczne w tym ujemny przyrost naturalny. W 2022 r. liczba urodzeń spadła o 10% w stosunku do 2021 r., osiągając tym samym najniższy poziom od 1949 r., gdy zaczęto prowadzić statystyki (KWAL, 2023) oraz szybko rosnące bezrobocie wśród ludzi młodych, co zostanie poddane analizie w dalszej części tekstu.

PROBLEMY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE CHIN

W bez mała półtoramiliardowym społeczeństwie chińskim narasta frustracja spowodowana wysoką stopą bezrobocia, które, jak podał 16 maja 2023 r. portal *money.pl*, w grupie wiekowej 16–24 wzrosło w Chinach w kwietniu do rekordowego poziomu 20,4% [...], wśród osób starszych bezrobocie spadło (TOS, 2023). Czekanie całej generacji młodych ludzi na oferty pracy, na zmianę modelu państwa i gospodarki, określono nawet mianem *leż i czekaj (tang ping)*. Zjawisko to w tekście z 7 września 2023 r. portal *onet.pl* przyrównał do wewnętrznej emigracji pisząc *to nie bunt unosi się w powietrzu, ale apatia, która ogarnia młodych ludzi* (Görlach, 2023). Należy mieć świadomość, że ta sytuacja społeczna będzie rodzić w przyszłości szereg bardzo niepokojących napięć, wpływając również na zmiany psychiczne (Kandel, 2021). Chcąc uspokoić radykalizujące się nastroje już 15 sierpnia 2023 r., jak podał portal *rp.pl*, *chińskie biuro statystyczne poinformowało, że zawiesiło publikację danych dotyczących bezrobocia wśród młodzieży, powołując się na potrzebę ulepszenia metodologii pomiaru* (Lesman, 2023). Tak skomplikowana sytuacja skłania także do nadużyć. Bardzo ciekawy przypadek opisał 8 września 2023 r. portal *businessinsider.pl*. Wynikało z niego, że *pewna kobieta przez 3 lata pracowała na 16 etatach, a i tak nigdy nie przychodziła do pracy. Zatrudniała się na płatny okres próbny w wielu firmach jednocześnie, nic nie robiąc, otrzymywała wynagrodzenie* (Jankowicz, 2023). Ta sytuacja skłania do dwóch wniosków: pierwszego – że nawet w tak inwigilowanym społeczeństwie jak chińskie możliwe jest oszukanie systemu; oraz drugiego – że młodzi ludzie nie posiadają praktycznie żadnych hamulców moralnych. Ten drugi wniosek 20 września 2023 r. trafnie ocenił portal *onet.pl* przywołując wypowiedź prof. Marcina Matczaka, który zauważył *są takie fajne dwa sformułowania po łacinie: homo faber i homo ludens*.

Homo faber to jest taki rzemieślnik, który pracą swoich rąk zmienia rzeczywistość. A to nowe, młode pokolenie, to jest bardziej homo ludens, czyli człowiek bawiący się (Wojewódzki, Kędzierski P., 2023). Istotnie wielu przedstawicieli pokolenia Z zdaje się nie chcieć, lub co gorsza nie umieć dorosnąć, unikając wzięcia odpowiedzialności za siebie i innych. Stąd zaobserwowane już kilka lat temu decyzje o mieszkaniu z rodzicami, odkładanie decyzji o założeniu rodziny, brak znajomych, czy niezaradność życiowa przybierająca formę braku umiejętności przygotowywania nawet prostych posiłków (Wojciechowski, 2017, Wiązowska, 2023). Problemy te uwidaczniają się także w analizie kompetencji przyszłości (Tabor, Sikorski, 2023). Stąd tak częste decyzje o zmianie pracy, czy przekonanie, że praca zawodowa ma nie tyle gwarantować środki materialne, co być przyjemna (Rębisz, 2023).

Z poziomem bezrobocia powiązany jest również inny wskaźnik gospodarki, jakim jest przyciąganie inwestorów i pracowników z zagranicy. W czasach prosperity Chiny były jednym wielkim placem budowy, a wartość rynku nieruchomości w szczytowym okresie szacowana była na około 60 bln USD, a co jeszcze ważniejsze była to wartość dwa razy większa od rynku USA (Rosik, 2022). Jeszcze dekadę temu w ChRL pomimo przyjętych przez deweloperów zobowiązań wykonawczych, mieszkań przybywało wolniej niż chętnych do ich zasiedlenia. Przy bardzo rozwiniętym transporcie zbiorowym zdecydowano się na rozwój budownictwa mieszkaniowego w mniejszych, a zatem i tańszych aglomeracjach. Covid-19 załamał tę gałąź gospodarki, powodując, jak 23 września 2023 r. podał portal *businessinsider.pl*, że *nawet 1,4-miliardowa populacja Chin nie wystarczyłaby, aby zapełnić wszystkie puste domy, rozsiane po całym kraju – stwierdził w sobotę były chiński urzędnik. Jego negatywna opinia na temat istotnego gospodarczo sektora, który zmaga się z wielkim kryzysem, ostro kontrastuje z oficjalną narracją rządu, że chińska gospodarka jest „odporna* (Ann, 2023). Obraz kryzysu dopełniają informacje, o około 50 miastach-duchach (*ang. ghost cities*) z dzielnicami biznesowymi, hipermarketami, szkołami, placami zabaw w których nikt nie mieszka, o czym 9 listopada 2023 r. informował portal *biznesalert.pl* (Perzyński, 2023). Przykładami takich metropolii mogą być opisywane już w 2019 r.: Kangbashi New Area, Chenggong, Jingsu, Chengsha, Zhengzhou (Adamiak, 2019). Najwyraźniej zatem odporność nie jest już tak wysoka jak jeszcze dekadę temu, o czym mogą świadczyć obecne,

poważne kłopoty największego chińskiego dewelopera firmy Country Garden – lidera sprzedaży mieszkań w 2022 r. Jak 31 sierpnia 2023 r. informował portal *bankier.pl* zadłużenie tej firmy pod koniec wakacji *sięgało 150 mld dolarów* (Misiura, 2023). Ostatecznie, jak 25 października 2023 r. podał portal *money.pl*, Country Garden została uznana za niewypłacalną pod względem obligacji dolarowych (Kędziński R., 2023a). Aby uniknąć załamania całej gałęzi gospodarki, której udział w chińskim PKB wynosi 20% *prezydent Xi Jinping podjął decyzję o zwiększeniu deficytu budżetowego z 3 do 3,8%* (Kędziński R., 2023a). Warto pamiętać, że kłopoty na rynku nieruchomości w ChRL zaczęły się już w 2021 r. od upadku China Evergrande Group. Była to firma specjalizująca się w budowie mieszkań o podwyższonym standardzie dedykowanych dla klasy średniej i wyższej. Kryzys pandemiczny oraz spowolnienie gospodarcze spowodowały, że zobowiązania firmy w połowie 2021 r. przekroczyły 305 mld USD i przyniosły skutek w postaci obniżenia ratingu przygotowanego przez Fitch z *B-*, przez „*CCC+*, *CC* do *C*. Skutki upadku China Evergrande Group okazały się bardzo kosztowne dla gospodarki chińskiej. Można się zatem spodziewać, że obecna interwencja rządu w krótkim terminie uratuje sektor budowlany, lecz w dłuższej perspektywie będzie generowała bardzo poważne obciążenia dla budżetu. To negatywnie wpłynie na gospodarkę, miejsca pracy i może pogłębiać minorowe nastroje wśród ludzi młodych.

Podsumowując ten wątek warto wskazać, że kłopoty chińskiej gospodarki zaczęły się już w okresie prezydentury Donalda Trumpa, który realizując hasło *America First* znacząco ograniczał wymianę handlową z Pekinem, ale także z Paryżem i Berlinem – uważając Niemcy i Francję za nadmiernie uzależnione od Moskwy i Pekinu. Sytuacja pandemiczna oraz pojawiające się opinie o nieprawidłowościach w prowadzeniu badań w chińskich laboratoriach wojskowych, nałożyły się na drugą odsłonę wojny na Ukrainie rozpoczętą 24 lutego 2022 r. Wszystko to spowodowało, odwrócenie się inwestorów od Chin w znacznie większym stopniu niż od Rosji, która ze względu na poziom uzależnienia wielu krajów od węglowodorów energetycznych (gaz i ropa) utrzymywała i utrzymuje nadal swą strefę wpływów, także w UE. Co więcej jak 15 listopada 2023 r. wskazał portal *pb.pl* powołując się na dane Federalnej Służby Statystycznej z wynikiem wzrostu 5,5% w III kwartale 2023 r. *gospodarka Rosji rośnie najszybciej od ponad dekady mimo*

zachodnich sankcji (Nawalny, 2023). Tymczasem niechęć zagranicznych inwestorów względem Pekinu potwierdzają dane za wrzesień 2023 r., które za *Financial Times* 2 listopada 2023 r. podał portal *businessinsider.pl* *bezpośrednie inwestycje zagraniczne spadły w Chinach aż o 34%. To największy spadek od momentu rozpoczęcia udostępniania miesięcznych danych w 2014 r. Stało się to po odnotowaniu dwucyfrowych spadków w każdym miesiącu od maja. Obliczenia „Financial Times oparte na danych chińskiego ministerstwa handlu opracowanych przez Wind pokazują, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne we wrześniu spadły do poziomu 72,8 mld juanów (około 10 mld dol.)* (DS, 2023). Myliłby się jednak każdy, kto twierdziłby, że jesteśmy świadkami upadku Państwa Środka. Z opublikowanego w 2023 r. raportu *ASPI's Critical Technology Tracker The global race for future power* wynika, że w kategorii *Advanced aircraft engines (incl. hypersonics)* ChRL zajęło pierwsze miejsce w świecie z udziałem w globalnym rynku na poziomie 48,49%, na drugim miejscu uplasowały się USA (11,69%), na trzecim Indie (6,96%), na czwartym Wielka Brytania (3,93%), a pierwszą piątkę zamyka Iran (3,6%). Widać zatem ponad czterokrotną (4,14) przewagę Chin nad USA w tej kluczowej kategorii łączącej technologię i sektor zbrojeniowy. Jest to o tyle istotne, że jak 10 lipca 2023 r. podał portal *rp.pl* *Rosja prowadzi pełnowymiarową produkcję seryjną pocisków hipersonicznych Kindżał, które są wykorzystywane w czasie wojny na Ukrainie – oświadczył na antenie rosyjskiej telewizji Władimir Artiakow, pierwszy zastępca dyrektora generalnego Rostecu* (arb, 2023b). Tymczasem objęta sankcjami Rosja zwróciła się w kierunku Chin i na efekty finansowe kooperacji tych dwóch wielkich gospodarek nie trzeba było długo czekać. Jednakże ta współpraca zaczęła się zacieśniać już w roku 2021. Wówczas na skutek deficytu mocy elektrycznej w ChRL zamknięto 100 fabryk. Sytuacja zmusiła Pekin do zawarcia umowy o zwiększenie dostaw energii z rosyjskim monopolistą na rynku przesyłu energii z firmą Inter RAO (PAP, 2021a). Jak 25 października 2023 r. informował portal *onet* *chińskie dane wykazały, że w 2022 r. handel z Rosją osiągnął 190 mld dol., zaś między styczniem a wrześniem tego roku wzrósł o 29,5% do łącznej kwoty 176 mld 400 mln dol.* (The Moscow Times, 2023). Należy się zatem spodziewać, że do końca 2023 r. wartość wymiany handlowej przekroczy wartość z roku 2022. Z tej perspektywy analizując wypowiedź przewodniczącego Xi Jinpinga dotyczącą przeniesienia

ciężaru rozwoju gospodarki na nowe technologie, działania Pekinu wydają się nabierać nowego znaczenia. Okazuje się bowiem, że Chiny wzmocnione tanimi węglowodorami, których Rosja ma pod dostatkiem i jest gotowa je sprzedawać, umocnią swą przewagę technologiczną w zakresie elektromobilności, na której tak bardzo zależy Francji i Niemcom – o czym szerzej mowa w materiale *Uwaga niebezpieczny zakręt* (Sikorski, 2023d). O zmianie nastawienia UE do pojazdów napędzanych konwencjonalnymi paliwami świadczy fakt, że Parlament Europejski *wyraził oficjalne poparcie dla nowych norm emisji spalin w mniej restrykcyjnej formie niż pierwotnie proponowane przez Komisję Europejską*, o czym 13 października 2023 r. informował portal *autokult.pl* (Ruciński, 2023). Być może jest to jeden z efektów wizyty prezydenta Emmanuela Macrona w Chinach (w kwietniu 2023 r.) i jego deklaracji o wstrzymaniu przez Francję dalszej implementacji przepisów Fit for 55, jako działań spowalniających francuską gospodarkę, w tym szczególnie przemysł motoryzacyjny i rolnictwo.

UCIECZKA DO PRZODU – FRONT ZASTĘPCZY

Poddana tak silnym turbulencjom gospodarka Pekinu chcąc utrzymać mocarstwowość militarną i jednocześnie szkodzić USA – o czym wspominał przewodniczący Xi Jinping, być może zaangażowała się w wywołanie, lub co najmniej podsycenie, konfliktu na linii Izrael – świat islamski. Tak w świetle analiz brytyjskiego wywiadu szeroko należy patrzeć na ten konflikt, a opinie taką 23 października 2023 r. przywołał portal *onet.pl*. Materiał podkreślał, że *sytuacja na Bliskim Wschodzie może doprowadzić do nasilenia się ataków islamskich grup ekstremistycznych także na Zachodzie – tym bardziej że Al-Kaida i Państwo Islamskie (ISIS) wezwały do tego swoich zwolenników* (Cochino, 2023). Istotnie należy odnotować, zwiększenie zagrożenia terrorystycznego nie tylko w USA – gdzie w Nowym Yorku policja została postawiona w stan gotowości (Bogdańska, 2023a), ale także w Europie. Z powodów doniesień o podłożeniu bomby zamknięto sześć francuskich lotnisk (PAP/kba, 2023), zaś działania skierowane przeciwko Francji nazwano *dniem gniewu* (PAP, 2023b), a protesty pro palestyńskie wybuchły ze wzmoczoną siłą i objęły Londyn

(gdzie 21 października wyszło na ulicę 100 tys. osób (PAP, 2023c), a 29 października – 70 tys. osób (Zygiel, 2023), Berlin (Strzelec, 2023b), Wiedeń (Strzelec, 2023c), ale także po raz pierwszy miały miejsce w Warszawie (w dniach 20–21 października) (Dolak, 2023). Co więcej w Warszawie planowany był także kolejny masz solidarności z mieszkańcami Autonomii, na który prezydent stolicy nie wyraził zgody (Strzelec, 2023d). Głośnym echem w świecie odbiła się sprawa studentki Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, która w czasie manifestacji 21 października niosła transparent, który jak sama zaznaczyła w oświadczeniu *zawierał flagę Izraela, która miała jedynie reprezentować izraelski rząd i jego działania wobec niewinnych Palestyńczyków* (Kamińska, 2023). Trzeba jednak pamiętać, że osoba ta jest Norweżką, a nie Polką. W Kopenhadze zwolennicy Hamasu zniszczyli bukiety kwiatów złożone pod ambasadą Izraela (Strzelec, 2023c). Tydzień później 5 listopada 2023 r. w Warszawie doszło do drugiego skandalu, otóż w czasie kolejnej demonstracji propalestyńskiej, jak 6 listopada 2023 r. informował portal *o2.pl* polityk Koalicji Obywatelskiej, poseł Fanek Sterczewski. *Skandował (...) hasło „From the river to the sea, Palestine will be free (dosł. od rzeki do morza, Palestyna będzie wolna). To slogan polityczny, kojarzony z palestyńskim nacjonalizmem. Poseł nie poczuwał się do winy, lecz incydent potępiła ambasada Izraela* (EŁEM, 2023). *Jednak za najgroźniejsze z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa należy uznać działania militarne podejmowane przez demonstrujących. W kilku miastach używali oni domowej roboty materiałów pirotechnicznych, butelek z benzyną dezorganizując życie mieszkańców i niszcząc mienie prywatne i państwowe. Warto zaznaczyć, że w Berlinie „świętowanie ataku na Izrael rozpoczęło się niewinnie od rozdawania słodyczy przez osoby owinięte we flagi palestyńskie, szybko jednak doszło do radykalizacji nastrojów. Po zamieszkach w centrum stolicy prezydent Frank-Walter Steinmeier stwierdził, że takie zachowanie mnie przeraża, budzi we mnie odrazę* (Bogdańska, 2023). Trudno obecnie zliczyć akty publicznego poparcia dla środowisk arabskich w krajach muzułmańskich, lecz te wydarzenia w Europie przekonują o realnej skali zagrożenia przeniesienia konfliktu z regionalnego na grunt religijny, czy ekonomiczny – w konsekwencji ponadregionalny. Nie należy zatem dziwić się, że jak 25 października 2023 r. podał portal *onet.pl* szefowa Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW)

Kristalina Georgiewa podkreśliła, że *MFW jest zaniepokojony ofiarami śmiertelnymi wojny między Izraelem i palestyńskim Hamasem oraz skutkami tego konfliktu zbrojnego dla gospodarek krajów Bliskiego Wschodu. [...] Dramatyczne wydarzenia na Bliskim Wschodzie rozgrywają się w momencie, gdy wzrost gospodarczy jest powolny, stopy procentowe wysokie, a koszty obsługi długu wzrosły z powodu pandemii Covid-19 i wojny* (PAP/NATK, 2023). Po raz kolejny szczególnie wysoką cenę za destabilizację regionu zapłacą kraje nastawione na turystów w tym: Egipt, Liban czy Jordania. Procesy te, jak się można spodziewać, uruchomią kolejną falę uchodźców z tych terenów. Kraje UE nie są na to gotowe ani ekonomicznie ani społecznie, do tego radykalne zachowania mniejszości muzułmańskiej w Europie negatywnie wpływają na chęć pomocy tym ludziom. Dla UE sytuacja nowego konfliktu jest szczególnie trudna, jak 25 października 2023 r. wskazał portal *money.pl* szefowie KE i Rady Europejskiej mają problem z wypracowaniem spójnego stanowiska UE w sprawie reakcji Izraela na atak Hamasu. Widzą to kraje arabskie i wytykają Zachodowi niekonsekwencję w tym, jak traktuje ofiary wśród cywilów w Ukrainie i Strefie Gazy. A Zachód jak nigdy potrzebuje dziś Bliskiego Wschodu (Losik, 2023). O stopniu skomplikowania całej sytuacji świadczy rozmowa z JE Ambasadorem Palestyny, którą 15 października 2023 r. opublikował portal „wpwiadomosci.pl. W rozmowie z Jagodą Grondecką, Ambasador powiedział świat nie chce widzieć rzeczywistości. Świat chce widzieć tylko reakcję człowieka, który jest pod naciskiem okupanta. Dlaczego inne narody nie wyrażają zgody na okupację? Czemu Ukraińcy mają prawo do obrony, a inni nie? Ja nie obwiniam Ukraińców za obronę, wręcz odwrotnie: każdy naród, który jest uciskany, ma prawo do obrony. Czy uważacie, że naród palestyński nie ma prawa do życia w spokoju, stabilności, suwerenności, możliwości rozwoju? Czy moje dzieci nie mają prawa mieć spokojnych snów? Chcecie, żeby tylko izraelskie dzieci spały spokojnie. Czy ja nie mam prawa do tego samego? Jak to się skończy, wtedy można mówić o poparciu dla tego czy tamtego. Ale w tej chwili nasz naród jest pod okupacją. Ja zadaję sobie pytanie: czy świat uważa, że jako Palestyńczycy mamy prawo żyć czy nie? (Grondecka, 2023). Kwestia rezolucji potępiającej strony konfliktu na Bliskim Wschodzie 27 października 2023 r. trafiła także pod obrady ONZ. Ostatecznie wynikiem głosów: 120 krajów za; 14 przeciw; 45 wstrzymało się, przyjęto rezolucję, wzywającą do humanitarnego

rozejmu (Dreisbach, Wyssuwa, 2023). Inicjatorem tej regulacji były państwa arabskie. Warto wskazać, że krajami głosującymi *przeciw* były m.in: USA, Izrael, Węgry, Austria i Czechy. Polska, podobnie jak większość krajów UE *wstrzymała się od głosu*, jako powód tej decyzji podając brak potępienia dla Hamasu (PAP, 2023d). Ten dyplomatyczny wybieg pokazuje, że w zakresie wypowiedzenia się po jednej ze stron Warszawa znalazła się w poważnych opałach. Po odcięciu się od rosyjskich węglowodorów energetycznych uzależniliśmy się znacznie od dostaw z krajów arabskich – w tym szczególnie od Kataru, co więcej Saudyjczycy z kolei posiadają udziały w Rafinerii Gdańskiej. Ponadto dalsza destabilizacja demograficzna takich krajów jak Francja czy Niemcy wpłynie nie tylko na wzrost notowań Frontu Narodowego, czy prawicowej Alternatywy dla Niemiec (AfD), ale również może obudzić w tych krajach demony przeszłości, z lat 70. i 80. XX wieku, czyli czasu nasilenia porwań samolotów, czy samobójczych ataków bombowych. W całym morzu tragedii i szumu medialnego ginie fakt, że przywódcy Hamasu (sunnickiej organizacji palestyńskiej) kierują wojną z zagranicy, gdyż Kwatera Główna Hamasu znajduje się w Katarze, dokąd została przeniesiona w 2012 r. z Syrii. Natomiast biura Muzułmańskiego Ruchu Oporu rozmieszczone były Arabii Saudyjskiej, Iranie czy Jordanii (Gidda, 2023). Skala konfliktu ulegnie zwiększeniu, gdy do działań włączy się Hezbollah, czyli organizacja polityczna radykalnych szyitów, mająca siedzibę w Libanie. Jest to o tyle prawdopodobne, że nie po raz pierwszy Iran podejmuje próbę wywarcia nacisku na świat, grożąc blokadą Cieśniny Ormuz, przez którą przepływa 20% produkowanej ropy, o czym 12 listopada 2023 r. informował portal *money.pl* (Kędzierski, 2023b). Dla porządku należy dodać, że podobną groźbę Teheran wygłosił już w 2012 r. i wówczas miała to być odpowiedź na nałożone przez USA sankcje (PAP/EPA, 2012). Przeprowadzono wówczas manewry pod kryptonimem *Velayat 90*, w rezultacie tych działań cena baryłki ropy wzrosła z poziomu 107,38 USD (30 grudnia 2011 r.), do 128,40 (1 marca 2012 r.), na co wskazują dane portalu *bankier.pl* (2012). Powracając do syryjskiego wątku Hamasu łączy on historycznie tę organizację z ZSRR, byłym *blokiem krajów demokracji ludowej*, a obecnie z Federacją Rosyjską, która według analizy portalu *faz.net* z 29 października 2023 r. jest sojusznikiem Iranu, który z kolei jest głównym sponsorem Hamasu (Busse, 2023; Rühle, 2023).

Nie należy się zatem dziwić, że USA podjęły decyzję o zbombardowaniu obiektów Gwardii Rewolucyjnej w Syrii, o czym 9 listopada 2023 r. informował dziennik Haaretz (Reuters, 2023). Przy czym, jak tydzień wcześniej, bo 3 listopada 2023 r. informował dziennik Haaretz gen. David Petraeus *wyraził rozczarowanie, że przywódcy Izraela nie sporządzili jasnego planu na poranek po wojnie z organizacją terrorystyczną – podobnie jak Amerykanie nie mieli kompleksowej strategii wyjścia po obaleniu Saddama Husajna dwie dekady temu* (Yoked, 2023). To wskazuje na stopień skomplikowania współczesnych działań militarnych, szczególnie tych prowadzonych na Bliskim Wschodzie. Przywołane przez gen. Petraeusa podobieństwo do konfliktu USA–Irak, może oznaczać, że konflikt izraelsko–arabski będzie prowadzony na wyniszczenie przeciwnika. Pozostaje jeszcze wskazać na pekiński trop konfliktu izraelsko–arabskiego. Jak się wydaje, zacieśniając współpracę z Rosją – prowadzącą obecnie także wojny w Afryce, w krajach muzułmańskich – Pekin występuje jako stabilizator zapędów Moskwy, zyskuje zatem poparcie muzułmanów, co więcej wprowadza w te konflikty nowego wspólnego wroga – USA. Pamiętać jednak trzeba, że już w 2017 roku Chiny rozpoczęły współpracę z krajami muzułmańskimi. Wówczas to otwarto bazę wojskową w Dżibuti. Był dowód ekspansji militarnej, w Afryce i zaznaczenie strategicznej obecności w regionie Morza Czerwonego (Repetowicz, 2017). Kolejnym, bardziej współczesnym przykładem tego typu aktywności, może być doprowadzenie do porozumienia między Iranem, a Arabią Saudyjską z marca 2023 r. (Gadzała 2023). Działanie to zostało jednoznacznie odczytane jako silne wejście Chin na grunt kooperacji z krajami islamskimi. Ukoronowaniem tych działań stała się wizyta ministrów spraw zagranicznych krajów arabskich i islamskich, do której doszło w dniach 20–22 listopada 2023 r. (Z.T., 2023). Tematem przewodnim było zapobieganie dalszej eskalacji kryzysu humanitarnego obejmującego ofiary konfliktu izraelsko-palestyńskiego, jednak przy tej okazji wielokrotnie potwierdzano potencjał Państwa Środka jako mediatora i globalnego gracza zastępującego USA.

Powracając na rosyjską arenę działań, Chiny intensyfikując wymianę handlową uzależniają w dłuższej perspektywie czasowej od siebie Moskwę, realizując te same działania, które co najmniej od 2003 r. realizowała Rosja względem UE. Opracowanie nowych atlasów geograficznych przez Pekin,

na których niektóre miasta, w tym Władywostok, odzyskały chińskie nazwy – w tym przypadku Haishenwai (Zespół w Gospodarce, 2023), można traktować jako jeden z przejawów dominacji politycznej. Lecz na tym nie koniec nowej polityki geograficznej. Jak 1 września 2023 r. podał portal *belsat.eu* władze chińskie wydały mapy, na których ziemie należące do Indii i Rosji określono jako terytorium Chin. Sprawę zauważyło i potępiło indyjskie MSZ. Tymczasem rosyjska dyplomacja stwierdziła jedynie, że między obydwojoma krajami nie było sporów terytorialnych (jb, 2023). Brak protestów ze strony rosyjskiej, wskazuje kto wyrasta na nowego hegemonia mogącego skutecznie przeciwstawić się dominacji USA. Tezę tę zdaje się potwierdzać fakt, że zmiana nazwy z Kaliningrad na Królewiec, której dokonała Polska, spotkała się z ostrą reakcją Kremla (TASS, Twitter, 2023), o czym 10 maja 2023 r. informował portal *onet.pl*. Zmiana ta została także naniesiona do map przez amerykański koncern Google, o czym 12 maja 2023 r. w materiale *Cios dla Rosji. Google ekspresowo wymazał z map Kaliningrad* informował portal *money.pl* (MLG, 2023).

WNIOSKI

Stany Zjednoczone chcąc zachować swą mocarstwową pozycję w Europie Środkowo-Wschodniej będą musiały nadal ponosić znaczące koszty wojny na Ukrainie oraz reagować wyprzedzająco na groźby prezydenta Putina dotyczące krajów nadbałtyckich oraz Polski – o czym w specjalnym orędziu do narodu 20 października 2023 r. mówił prezydent Biden (PAP, 2023e). Zatem nowy konflikt w Afryce i realna groźba utraty Izraela generować będą kolejne nieplanowane wydatki, które są w coraz mniejszym stopniu akceptowane przez amerykańskie społeczeństwo. Pekin i Moskwa dostrzegają, że gospodarka USA nie jest w kondycji sprzed 40. lat, z czasów rządów prezydenta Ronalda Reagana i być może nie udźwignie kolejnego konfliktu, tym razem o Tajwan. Zdaje się to potwierdzać przywołany już raport *ASPI's Critical Technology Tracker ...* z którego wynika, że na 40 wskaźników technologicznych pogrupowanych w 6 blokach: Advanced materials and manufacturing; Artificial intelligence, computing and communications; Energy and environment; Biotechnology,

gene technology and vaccines; Sensing, timing and navigation; Defence, space, robotics and transportation Chiny są światowym liderem 34 kategoriach, zaś USA tylko w 6. O dążeniu do prowokowania, a może raczej testowania możliwości militarnych Waszyngtonu na azjatyckim teatrze działań może świadczyć incydent na Morzu Południowochińskim, gdzie w pobliżu Drugiej Ławicy Thomasa chińskie jednostki zderzyły się z filipińskimi okrętami (Cook, 2023). Wody te są przedmiotem roszczeń ChRL. Zasadnym zdaje się w tym miejscu przytoczyć opinię cytowanego już prof. Kołodki, który wśród siedmiu epokowych megatrendów wpływających na czasy współczesne dostrzega konflikt Zachodu z Rosją i eskalację napięcia amerykańsko-chińskiego, które określa mianem II zimnej wojny (Kołodko 2023). Ociepleniu stosunków na linii Pekin–Waszyngton miało służyć spotkanie obu przywódców do którego doszło 16 listopada 2023 r. Jednak po jego zakończeniu prezydent Joe Biden nazwał przewodniczącego Xi Jinpinga dyktatorem. W czasie tych rozmów przewodnicy ChRL zgłosił gotowość wypożyczenia niedźwiedzi panda mieszkańcom Kalifornii (*dyplomacja niedźwiedziowa nawiązuje do dyplomacji ping-pongowej z lat 1971/1972*). *Wybór destynacji wydaje się celowy, gdy weźmiemy pod uwagę, że gubernatorem tego stanu jest Gavin Newsom, uznawany w USA za wielkiego sympatyka Chin, o czym świadczą jego wypowiedzi medialne w tym m.in. pomysł wprowadzenia w Kalifornii systemu kredytów społecznych (polityka oceny i nagradzania postaw społecznych) (Mac Ghlionn, 2023). Powracając na grunt gospodarczy warto będzie obserwować rozwój potencjału gospodarczo-militarnego Japonii, która jak 8 listopada 2023 r. podał portal „onet.pl po prawie 20 latach spowolnienia wydaje się odzyskiwać gospodarczy wigor – i to w momencie, gdy najbardziej go potrzebuje. Dzięki ambitnej rozbudowie militarnej może nie tylko sprostać rosnącemu zagrożeniu ze strony Chin, ale i odegrać rolę lidera wśród azjatyckich demokracji oraz gwaranta powojennego porządku międzynarodowego (Patten, 2023). Nie mając unormowanych relacji politycznych od 1945 z Rosją i Chinami, Japonia stać się może nie tylko katalizatorem imperialnych zapędów tandemu Moskwa–Pekin, ale także niezatapialnym lotniskowcem dla USA. Tak oto Ukraina, a obecnie także Izrael, stają się aktorami tzw. wojny zastępczej (ang. proxy war), której prawdziwy cel jest jeszcze ukryty (Murray, 2022). Jest to częściowo zgodne z amerykańską doktryną militarną o nazwie strategia elastycznego reagowania*

(Michalkiewicz, 2019), której autorem był Robert McNamara. Zakładała ona działania bojowe prowadzone przez głównych graczy na terenach należących do krajów trzecich, tak było w Wietnamie czy Afganistanie. Czas zatem pokaże czy gen. Robert Spalding miał rację.

Zachęcamy do samodzielnego wyciągnięcia wniosków.

**AUTORZY SKŁADAJĄ PODZIĘKOWANIA NA RĘCE
PROF. JÓZEFA BIEŃKA (URK) ZA OKAZANĄ POMOC**

BIBLIOGRAFIA

- Aro, J. (2022). *Putin's Trolls: On the Frontlines of Russia's Information War Against the World*, Ig Publishing.
- Dukaj, J. (2021). *Po piśmie*. Wydawnictwo Literackie.
- Gaida, J., Wong-Leung, J., Stephan Robin, S., Cave, D. (red). (2023). *ASPI's Critical Technology Tracker The global race for future power*. Policy Brief Report No. 69/2023, ASPI 2023.
- Kandel, E. R. (2021). *The Disordered Mind: What Unusual Brains Tell Us about Ourselves*. Little, Brown Book Group.
- Kołodko, G. W. (2023). Contemporary social and political mega-crisis and the goals of economics, *Acta Oeconomica* 73 (2023).
- Murray, D. (2022). *The War on the West*, Broadside Books.
- Spalding, R. (2019). *Stealth War: How China Took Over While America's Elite Slept*.
- Spalding, R. (2022). *War Without Rules: China's Playbook for Global Domination*.
- Sikorski, Sz. (2023). Elektromobilność budzi wątpliwości. *Eco Miasto*, nr 1/2023, str. 10-12.
- Sikorski, Sz. (2023). Zmiana, czy lekka korekta zielonego kursu? *Nowa Energia* nr 3(89)/2023, s. 14–18;
- Tabor, S., Sikorski Sz., *Kompetencje przyszłości – czyli jakie?*, *Nowa Energia* nr 4(90)/2023, s. 85–92.
- Wucker, M. (2016). *The Gray Rhino: How to Recognize and Act on the Obvious Dangers We Ignore*. SMP Trade.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Adamiak, B. (2019). Chińskie miasta-widma, <https://goldenmark.com/pl/mysaver/chinskie-miasta-widma/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- ann. (2023). Pustostany straszą w Chinach. Były urzędnik ujawnił szokujące dane, <https://businessinsider.com.pl/nieruchomosci/pustostany-strasza-w-chinach-urzednik-ujawnil-szokujace-dane/8c4r1c9>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- arb. (2023). Grupa BRICS, której częścią jest Rosja, zaprasza sześciu nowych członków, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art38998011-grupa-brics-ktorej-czescia-jest-rosja-zaprasza-szesciu-nowych-czlonkow>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- arb. (2023). Rosjanie twierdzą, że produkują seryjnie pociski hipersoniczne Kindżał, <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art38717851-rosjanie-twierdza-ze-produkuja-seryjnie-pociski-hipersoniczne-kindzal>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Bogdańska, K. (2023a). Niepokojące informacje z USA. Policja w stanie gotowości, <https://wiadomosci.wp.pl/niepokojace-informacje-z-usa-policja-w-stanie-gotowosci-6951287141866336a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).

- Bogdańska K., (2023b). Skandal w Niemczech. Prezydent Steinmeier *przerazony*, <https://wiadomosci.wp.pl/skandal-w-niemczech-prezydent-steinmeier-przerazony-6950368170613600a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Bankier.pl. (2012). <https://www.bankier.pl/inwestowanie/profile/quote.html?symbol=ROPA>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Busse, N. (2023). Amerikas Rückkehr nach Nahost, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/der-angriff-auf-israel-zwingt-die-usa-zurueck-in-den-nahen-osten-19273762.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Cochino, A. (2023). *To wojna całego islamu*. Al-Kaida i Państwo Islamskie wzywają do zamachów w Europie i w Ameryce. Szef brytyjskiego wywiadu: ryzyko wzrasta, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/al-kaida-grozi-zamachami-terro-rysty-nasza-sila-lezy-w-dzihadzie-analiza/0n6lght,79cfc278>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Cook, E. (2023). Rośnie napięcie między Chinami i USA. Incydent na Morzu Południowochińskim, <https://www.newsweek.pl/swiat/rosnie-napiecie-miedzy-chinami-i-usa-incydent-na-morzu-poludniowochinskim/47s3qzr>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Cyganek, A. (2023). Ponad połowa ludzi na świecie korzysta ze smartfonów, <https://www.komputerswiat.pl/aktualnosci/smartfony/ponad-polowa-ludzi-na-swiecie-korzysta-ze-smartfonow/v6552dv>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Dolak, M. (2023). Wyszli na ulice Warszawy. Drugi dzień z rządu, <https://wiadomosci.wp.pl/drugi-dzien-wyszli-na-ulice-demonstracje-rowniez-w-warszawie-6954598554307072a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Dreisbach, S., Wyssuwa M. (2023). UN-Generalversammlung Eine Mehrheit und viel Kritik, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/un-generalversammlung-nimmt-resolution-zur-humanitaeren-lage-in-gaza-an-19274482.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- DS. (2023). Załamanie inwestycji w Chinach. Zagraniczne firmy wyprowadzają zyski tak szybko, jak tylko mogą, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/zalamanie-inwestycji-w-chinach-zagraniczne-firmy-wyprowadzaja-zyski/wm4tl8t>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- EŁEM. (2023). Zakazane hasło w Warszawie. Izraelczycy oburzeni, poseł KO nie żałuje, <https://www.o2.pl/informacje/zakazane-haslo-w-warszawie-izraelczycy-oburzeni-posel-ko-nie-zaluje-6960230416050688a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Фельгенгауэр, П. (2019). Добиться превосходства над остальным человечеством, Новая газета, 2013, <https://novayagazeta.ru/articles/2019/03/09/79808-dobitsya-prevoshodstva-nad-ostalnym-chelovechestvom>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Łomanowski, A. (2023). Sojusz dyktatorów państw antyfrancuskich, <https://www.rp.pl/polityka/art39129441-sojusz-dyktatorow-panstw-antyfrancuskich>, (dostęp 30 X 2023 r.).
- Gidda, M. (2023). Hamas Still Has Some Friends Left, <https://time.com/3033681/hamas-gaza-palestine-israel-egypt/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).

- Gadzała, Ł. (2023), Co Chiny chcą osiągnąć na Bliskim Wschodzie? Mają jeden ważny cel [ANALIZA], <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/co-chiny-chca-osiagnac-na-bliskim-wschodzie-maja-jeden-wazny-cel-analiza/dsynccz>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Görlach, A. (2023). Tang ping, czyli ping-pong Xi ze straconym pokoleniem, <https://podroze.onet.pl/ciekawe/tang-ping-czyli-ping-pong-xi-ze-straconym-pokoleniem/vx418ge>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Grondecka, J. (2023). Ambasador Palestyny dla WP: Oczekuję zakończenia wojny i okupacji mojego kraju, <https://wiadomosci.wp.pl/ambasador-palestyny-dla-wp-oczekuje-zakonczenia-wojny-i-okupacji-mojego-kraju-6951735999978400a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Jankowicz, M. (2023). Pracowała na 16 etatach jednocześnie. Nigdy nie pojawiła się w pracy, <https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/praca/pracowala-na-16-etatach-jednoczesnie-nigdy-nie-pojawila-sie-w-pracy/bczgfmj>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- JB. (2023). Chińscy kartografowie *przejeli* rosyjską wyspę. Rosyjski MSZ nie widzi w tym problemu, <https://belsat.eu/pl/news/01-09-2023-chincy-kartografowie-przejeli-rosyjska-wyspe-rosyjski-msz-nie-widzi-w-tym-problemu>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Kamińska, N. (2023). Antysemicki baner na propalestyńskim wiecu w Warszawie. Norweżka wydała oświadczenie, <https://natemat.pl/519997,antysemicki-baner-na-manifestacji-w-warszawie-norwezka-wydala-oswiadczenie>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Kędziński, R. (2023a). Cios dla chińskiej gospodarki. Znany deweloper nie dał rady. Rząd wkroczył do akcji, <https://www.money.pl/pieniadze/cios-dla-chinskiej-gospodarki-znany-deweloper-nie-dal-rady-rzad-wkroczy-l-do-akcji-6955914938460672a.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Kędziński, R. (2023b). Czy całe światło zwrócone na jeden punkt na mapie. Blokada oznacza katastrofę, <https://www.money.pl/gospodarka/oczy-calego-swiatla-zwrocone-na-jeden-punkt-na-mapie-blokada-oznacza-katastrofe-6959191922235904a.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Kozieł, H. (2013). Trudne próby detronizacji dolara, <https://www.rp.pl/ekonomia/art5689161-trudne-proby-detroneizacji-dolara>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Kozioł, W. (2023). Korytarz Indie-Europa konkurencją dla Jedwabnego Szlaku?, <https://defence24.pl/geopolityka/korytarz-indie-europa-konkurencja-dla-jedwabnego-szlaku-opinia>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Lesman, U. (2023). Pekin zawiesza publikacje dane o bezrobociu młodzieży. Fala gniewnych komentarzy, <https://www.rp.pl/dane-gospodarcze/art38952621-pekini-zawiesza-publikacje-dane-o-bezrobociu-mlodziezy-fala-gniewnych-komentarzy>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Losik, J. (2023). Rozłam na szczytach UE ws. Izraela i Strefy Gazy. W tle interesy na Bliskim Wschodzie, <https://www.money.pl/gospodarka/rozlam-na-szczytach-ue-ws-izraela-i-strefy-gazy-w-tle-interesy-na-bliskim-wschodzie-6956007469296128a.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Lopez, L. (2023). Era globalnej dominacji Chin dobiegła końca. To już oficjalne, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/era-globalnej-dominacji-chin-dobiegla-konca-to-juz-oficjalne/4ylgy6q>, (dostęp 17 XI 2023 r.).

- Łomanowski, A. (2023). Sojusz dyktatorów państw antyfrancuskich, <https://www.rp.pl/polityka/art39129441-sojusz-dyktatorow-panstw-antyfrancuskich>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Mac Ghlionn, J. (2023). Is California the new China?, <https://thespectator.com/topic/california-new-china-gavin-newsom-social-credit/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Misiura, M. (2023). Kolejny chiński deweloper w kryzysie. Większy niż Evergrande, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Najwiekszy-chinski-deweloper-na-krawedzi-bankructwa-8603157.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Michalkiewicz, St. (2019). Strategia elastycznego reagowania uzupełniona <http://michalkiewicz.pl/tekst.php?tekst=4430>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- MLG. (2023). Cios dla Rosji. Google ekspresowo wymazał z map Kaliningrad, <https://www.money.pl/gospodarka/cios-dla-rosji-google-ekspresowo-wymazal-z-map-kaliningrad-6897265411091200a.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Mysaver. (2011). Czy Kadafi chciał wprowadzić złotego dinara?, <https://goldenmark.com/pl/mysaver/czy-kadafi-chcial-wprowadzic-zlotego-dinara/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Nawalny, O. (2023). Gospodarka Rosji rośnie najszybciej od ponad dekady mimo zachodnich sankcji <https://www.pb.pl/gospodarka-rosji-rosnie-najszybciej-od-ponad-dekady-mimo-zachodnich-sankcji>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Panel Wojna bez zasad. Chiński plan dominacji nad światem odbył się 5 września 2023 r.
- PAP. (2021a). Chiny: Przez brak prądu stoi ponad 100 fabryk; władze chcą sprowadzać więcej energii z Rosji, <https://www.cire.pl/artykuly/serwis-informacyjny-cire-24/chiny-przez-brak-pradu-stoi-ponad-100-fabryk-wladze-chca-sprowadzac-wiecej-energii-z-rosji-korekta>
- PAP. (2023b). Hamas wezwał do *dnia gniewu*. Ekspertka: może to być wezwanie do przemocy nie tylko w Izraelu, <https://www.pap.pl/aktualnosci/hamas-wezwal-do-dnia-gniewu-ekspertka-moze-byc-wezwanie-do-przemocy-nie-tylko-w-izraelu>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP. (2023c). 100 tys. osób bierze udział w propalestyńskiej demonstracji w Londynie, <https://www.pap.pl/aktualnosci/100-tys-osob-bierze-udzial-w-propalestynskiej-demonstracji-w-londynie>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP. (2023d). Zgromadzenie Ogólne ONZ wzywa do *humanitarnego rozejmu* w Strefie Gazy, <https://www.pap.pl/aktualnosci/zgromadzenie-ogolne-onz-wzywa-do-humanitarnego-rozejmu-w-strefie-gazy>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP. (2023e). Prezydent Biden: Putin już zagroził Polsce, że jej zachodnie ziemie są *darem* od Rosji, <https://www.pap.pl/aktualnosci/prezydent-biden-putin-juz-zagrozil-polsce-ze-jej-zachodnie-ziemie-sa-darem-od-rosji>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP/EPA. (2012). Iran zablokował Cieśninę Ormuz, <https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci/artykul/iran;zablokowal;ciesnina;ormuz,224,0,1000160.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP/jd. (2021). Polska młodzież spędza w internecie 12 godzin dziennie. Coraz częstsze objawy nadużywania internetu to ból głowy i zaburzenia snu, <https://www.wirtualnemediamedia.pl/artykul/polska-mlodziez-spedza-w-internecie-12-godzin-dziennie-coraz-czestsze-objawy-naduzywania-internetu-to-bol-glowy-i-zaburzenia-snu>, (dostęp 17 XI 2023 r.).

- PAP/kba. (2023). Alarm we Francji. Ewakuacja sześciu lotnisk, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/alarm-we-francji-ewakuacja-szesciu-lotnisk/ywt1765>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP/KWAL. (2023). W Chinach rodzi się mniej dzieci. Wymienili powody, <https://podroze.onet.pl/aktualnosci/w-chinach-rodzi-sie-mniej-dzieci-wymienili-powody/wmnqj6q>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- PAP/NATK. (2023). Konflikt na Bliskim Wschodzie. Szefowa MFW o skutkach gospodarczych, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/konflikt-na-bliskim-wschodzie-szefowa-mfw-o-skutkach-gospodarczych/bxz5z23>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Parafinowicz, Z., (2023). Wagnerowcy w Afryce. Nowe oblicze rosyjskiego kolonializmu, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/9126436,wagnerowcy-w-afryce-nowe-oblicze-rosyjskiego-kolonializmu.html>, (dostęp 28 X 2023 r.).
- Patten, Ch. (2023). Zapomniana siła Japonii. Już raz pomogła Zachodowi przeciwstawić się Rosji. Teraz może rzucić wyzwanie Chinom, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/niedoceniona-rola-japonii-moze-byc-waznym-sojuszniakiem-zachodu/5hzc1dj>, (dostęp 28 X 2023 r.).
- PBE. (2023). Gorąca atmosfera wokół złóż litu w Kongo. W tle konflikt mocarstw, <https://www.money.pl/gielda/goraca-atmosfera-wokol-zloz-litu-w-kongo-w-tle-konflikt-mocarstw-6956076613192192a.html>, (dostęp 28 X 2023 r.).
- Perzyński, J. (2023), Miasta-widma w Chinach straszą rozmachem i pustkami, <https://biznesalert.pl/chiny-miasto-widmo-budownictwo-rynek-nieruchomosci/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Repetowicz, W. (2017). Chiny w Dżibuti: nowe rozdanie w geopolitycznej rozgrywce, <https://defence24.pl/chiny-w-dzibuti-nowe-rozdanie-w-geopolitycznej-rozgrywce>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Reuters, S. (2023). *הכפמהה תורמשמ לש מי נקתמ הפקת ב"הרא* (ang. The US attacked facilities of the Revolutionary Guards), <https://www.haaretz.co.il/news/politics/2023-11-09/ty-article/0000018b-b290-dea2-a9bf-f29e7d300000>, (dostęp 12 XI 2023 r.).
- Rębisz, A. (2023). Pokolenie Z na rynku pracy. Co warto o nim wiedzieć?, <https://www.exp-pro.pl/pokolenie-z-na-ryнку-pracy-co-warto-o-nim-wiedziec>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Rosik, P. (2022). Rynek nieruchomości w Chinach w coraz większym kryzysie. Ceny mieszkań spadają 10 miesiąc z rzędu, <https://strefainwestorow.pl/artykuly/nieruchomosci/20220812/chiny-rynek-nieruchomosci-kryzys-evergrande>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Rühle, H. (2023), Der Masterplan des Iran zur Vernichtung Israels, <https://www.welt.de/politik/ausland/plus248564000/Militaerstrategie-Der-Masterplan-des-Iran-zur-Vernichtung-Israels.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Ruciński, A. (2023). Parlament Europejski poparł lżejsze normy emisji spalin. Znamy nowe daty, <https://autokult.pl/parlament-europejski-poparl-lzejsze-normy-emisji-spalin-znamy-nowe-daty,6951644560751552a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Sikorski, Sz. (2022c). Analiza gospodarcza: Inflacja – skąd te czarne rekordy, <https://www.forum-ekonomiczne.pl/publication/inflacja-skad-te-czarne-rekordy/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).

- Sikorski, Sz. (2023d). Uwaga niebezpieczny zakręt, <https://www.forum-ekonomiczne.pl/publication/uwaga-niebezpieczny-zakret/>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Sikorski, Sz. (2023e). <https://www.forum-ekonomiczne.pl/?s=szymon+sikorski>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Strzelec, R. (2023a). Ogień na ulicach Berlina. Zwolennicy Hamasu po wybuchu w szpitalu, <https://www.o2.pl/informacje/ogien-na-ulicach-berlina-zwolennicy-hamasu-po-wybuchu-w-szpitalu-6953437659052992a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Strzelec, R. (2023b). Wyszli na ulice Wiednia mimo zakazu. Popierają Hamas, <https://www.o2.pl/informacje/wyszli-na-ulice-wiednia-mimo-zakazu-popieraja-hamas-6951350949108544a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Strzelec, R. (2023c). Trzaskowski o marszu w Warszawie. *Będziemy reagować*, <https://www.o2.pl/informacje/trzaskowski-o-marszu-w-warszawie-bedziemy-reagowac-6957095692769824a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Strzelec, R. (2023d). Zostawili kwiaty pod ambasadą Izraela. Oto co zrobili zwolennicy Hamasu, <https://www.o2.pl/informacje/zostawili-kwiaty-pod-ambasada-izraela-oto-co-zrobili-zwolennicy-hamasu-6950584382577472a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- TASS, Twitter. (2023). Kreml reaguje na zmianę nazwy z Kaliningradu na Królewiec. Ostre słowa Miedwiediewa. *Nie ma Polski*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/kreml-reaguje-na-zmiane-nazwy-z-kaliningradu-na-krolewiec-ostre-slowa-miedwiediewa/2tvqesg>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- The Moscow Times. (2023). Rosji niestraszne zachodnie sankcje. Kreml zacieśnia handlowe więzi z Chinami i ogłasza pierwszy sukces, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/obroty-handlowe-rosji-z-chinami-przewyzsza-nawet-rzadowe-prognozy/619ke2l79cfc278>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- TOS. (2023). Rekordowe bezrobocie wśród młodych. Chiny nie mogą dojść do siebie po lockdownach, <https://www.money.pl/gospodarka/rekordowe-bezrobocie-wsrod-mlydych-chiny-nie-moga-dojsc-do-siebie-po-lockdownach-6898634192006048a.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Wiązowska, K. (2023). Pokolenie Z postrachem pracodawców?, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Pokolenie-Z-postrachem-pracodawcow-8541670.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Wojciechowski, K. (2017). Niezaradni trzydziestoletni nie dorosną, bo nie chcą. To często efekt bezstresowego wychowania, <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/548653,doroslosc-z-koniecznosci-niezaradni-trzydziestolatkowie.html>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Wojewódzki, K., Kędzierski, P. (2023). Prof. Marcin Matczak: młode pokolenie nie żyje w realnej rzeczywistości, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/prof-matczak-mlode-pokolenie-nie-zyje-w-realnej-rzeczywistosci/tnsfjqk>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Wysocka, E. (2023). Rośnie nowa gospodarcza potęga. Prognozy są więcej niż obiecujące, https://biznes.interia.pl/gospodarka/news-rosnie-nowa-gospodarcza-potega-prognozy-sa-wiecej-niz-obiecu,nId,7127367#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=firefox, (dostęp 17 XI 2023 r.).

- Yoked, T. (2023). Gen. David Petraeus Has a Warning for Israel, <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-11-03/ty-article-magazine/.highlight/gen-david-petraeus-has-a-warning-for-israel/0000018b-96c9-db7e-af9b-ffc0e090000>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Zespół wGospodarce. (2023). Na nowych mapach Chin zabierają tereny... Rosji!, <https://wgospodarce.pl/informacje/124363-na-nowych-mapach-chiny-zabieraja-tereny-rosji>, (dostęp 17 XI 2023 r.).
- Z.T. (2023). MSZ Chin o przyjeździe delegacji ministrów spraw zagranicznych krajów arabskich i islamskich do Chin, <https://polish.cri.cn/2023/11/20/ARTI1gxAJNLMWHT6CIZuRO2b231120.shtml> (dostęp 21 XI 2023 r.).
- Zygiel, A. (2023). Zatrzymania po proteście. Policja w Londynie reaguje na krytykę, <https://wiadomosci.wp.pl/zatrzymania-po-protescie-policja-w-londynie-reaguje-na-krytyke-6957455201470976a>, (dostęp 17 XI 2023 r.).